

IJSTIJD IN DE SIXTIES [1]

50 jaar na de marathonwinter van 1962-1963

BELGA

Het is vijftig jaar geleden dat het land kreunde onder De Strengste Winter Aller Tijden. Of in elk geval de strengste sinds de metingen van 1833. Achttien-drieëndertig, dat is *way back in time* – Napoleon stak nog maar twaalf jaar in de grond! En al die tijd piekt die sixtieswinter er als een ijsberg bovenuit.

IMAGEGLOBE

IMAGEGLOBE

Nu is één sneeuwdag al voldoende om van winterellende te spreken, toen was er winterellende die meer dan drie maanden duurde! Ik was tien en voor mij was die Kleine IJstijd één groot avontuur: als ik de knipsels lees, bekriipt me nog de opwinding van toen. Schelde en Maas vroren dicht. De binnenvaart lag stil. Dorpen in de Ardennen en zelfs in de Antwerpse polder raakten van de buitenwereld afgesloten. De kust zag eruit als de zuidpool en in Hoog-België werden zeearenden en zelfs wolven gesignaleerd. Legendarische *faits d'hiver* zijn het, en wij zoeken de getuigen ervan op.

Soms begint een winter met een vermoord kind. Het is 22 november 1962 en in Sint-Job-in-'t-Goor wordt het zesjarige knaapje **André Brepoels** begraven, zijn klasgenootjes zijn aanwezig, en in *Gazet van Antwerpen* lees ik dat het 'koud was' en dat 'de sneeuw neder dwarrelde. Het was de eerste sneeuw die we zagen. De vlokken vielen op de lijkwade van het kistje, bleven even schitteren en smolten dan weg'. Zo begint die winter. Op bladzijde 5 staat een Poëtische Winterfoto, op de sportbladzijden zie je de trainende Rode Duivels vrolijk met sneeuwballen gooien, en niemand die toen vermoedde hoe hard en lang die winter zou zijn. In de Ardennen was de sneeuw nog vroeger gevallen, daar ging die winter al op 11 november van start.

En meteen is er een gure aanloop naar de kerstdagen. Op 5 december is er ijzel en hevige mist, tientallen weggebruikers belanden in het ziekenhuis, en wat ook de voorpagina's haalt, is de aanhoudende smog in Londen en andere Britse grootsteden: door het koude, windstille weer blijft een combinatie van giftige industrierook en mist op straatniveau hangen. Na vier dagen 'van gelige zwavelsmook' komen zeventienhonderdvijftig mensen om. Ook het

verkeer is door de ijzel en de zeer beperkte zichtbaarheid totaal ontredder: honderden wagens worden 'door wanhopige chauffeurs' kriskras achtergelaten op de autowegen. Londen zelf is 'een ijskoude spookstad' waar men geen hand voor de ogen ziet. Chauffeurs moeten aan hun passagiers of aan voetgangers vragen om stapvoets voor hen uit te lopen en zo de weg te wijzen. Bewoners verdwalen in de buurt van hun eigen woning, en een schoolbus met kleuters is een avond en een nacht spoorloos omdat de chauffeur zijn normale traject niet terugvindt. Gangsters met 'onopvallende smogmaskers' stappen een bank binnen, maken 1,4 miljoen Belgische frank buit en verdwijnen vanzelfsprekend in de mist.

Zo begint die koude winter dus, met een ontredde aan beide kanten van de Noordzee.

En er was al een kille herfst aan voorafgegaan. In oktober en november 1962 woedde de Cubacrisis, en ik kan me de radio en z'n vele onheilsberichten over een mogelijke wereldoorlog tussen Amerika en Rusland nog herinneren: op de speelplaats keken we naar de lucht, de oorlogsvliegtuigen konden elk ogenblik over onze hoofden scheren!

Het is dus niet alleen winter, het is ook volop Koude Oorlog. Maar met de kerstvakantie in aantocht wijden de kranten lange kolommen aan het begrip 'wintervakantie', een bijzondere nieuwigheid. De *ski-amateurs* wordt gevraagd om 'belangrijke tips in acht te nemen': dat je pas 'na vier dagen gymnastiekoefeningen' op de pistes mag, en dat je geen auto mag besturen 'met skischoenen' aan.

Met Kerstmis 1962 zijn de voorpagina's niet meer te houden: 'Europa Kraakt Van De Strengte Vorst', en de Duitsers mogen een dichtvriezende Rijn en een Siberisch

‘Na het werk kon ik mijn jas op de grond zetten. Hij bleef staan: stijf bevroren!’

kerstfeest verwachten: de Stille Nacht, Heilige Nacht wordt er een-tje 'tot min vijftiengint'.

Op 30 december is er opnieuw een ijzeldag in België. Voetgangers binden kettinkjes, schuursponsen, 'sokken en vodden' onder hun schoenen vast om toch maar op de been te blijven. Voor de autobestuurders is er geen doorkomen aan, 'haast alle wegen zijn onberijdbaar'. Gent kent een plotse sneeuwval: de stad ligt onder zo'n dertig centimeter sneeuw. In Engeland doen *blizzards* de sneeuwduinen opwaaien tot drie à zeven meter hoog. Honderden dorpen raken

KMI

Rechts: reclame voor het tweeënveertigste Autosalon, dat op 16 januari 1963 door prins Albert werd geopend. 'Een Fiat 500D kost op dat ogenblik 39.900 frank, een Citroën 2PK heb je voor 44.950 frank (dat is zowat 1.100 euro, maar daar moest een bediende toen wel een halfjaar voor werken).'

► afgesloten en 'heel Zuid-Engeland is een kerkhof van bedolven wagens: de bestuurders moeten hun toevlucht zoeken in boerderijen en dorpsherbergen.' Twee bestuurders die geen uitweg meer zien, stikken in hun langzaam ondersneeuwde wagen.

DE LANGSTE DAG

En dan is het oudejaarsavond. In de cinema's kun je de oorlogsfilm 'De langste dag' zien, en de BRT zendt een bal uit 'met medewerking van Rocco Granata en het BRT- amusementsorkest onder leiding van Francis Bay'. En terwijl er in Brussel aan stijldansen wordt gedaan, razen er meerdere sneeuwstormen over het land en raakt de Antwerpse polder afgesloten van de buitenwereld.

Albert Devree en z'n verloofde willen met de bus van Lillo naar Zandvliet rijden, maar dat is onmogelijk: 'Ik ging oudjaar vieren bij m'n toekomstige schoonouders,

maar onderweg viel die bus stil. De mazout was in de leiding bevrozen, zei de chauffeur. Met nog enkele passagiers hebben we het dan gewaagd om te voet verder te gaan. Joenges, wat voor bergen sneeuw dat er lagen. Op sommige plaatsen waren er hopen opgewaaid die wel twee, drie meter hoog waren! En die wind! Die floot en stormde, dat had *gene naam!* En zo zijn we tot aan De Blauwhoef gegaan, dat was een café annex stelplaats waar je kon overstappen op de bus naar Antwerpen of naar Berendrecht en Zandvliet. Daar begon zogezegd de grote steenweg, maar ook die steenweg was ondersteboven gesneeuwd. En de bussen stonden er allemaal stil, niks *bougeerde* nog. We zagen zelfs mensen afkomen van wie we hoorden dat ze hun auto in de sneeuw hadden moeten achterlaten. Eén grote chaos was dat daar.'

'Alleman wilde schuilen in dat café, maar wij zijn te voet naar

Zandvliet gestapt. Dat was toch nog zeven kilometer, een afstand waar we uren over hebben gedaan. Er waren plaatsen waar we tot onze *nagelenbuik* (navel, red.) door die sneeuw moesten kruipen, echt *gerellig!* Maar ja, we waren een jong koppel, we hadden een warm hart en *gene kou*, hè! Voor ons was dat een fantastisch avontuur!

Een bang avontuur was het voor **Fons Mees** en zijn vrouw. Zij zaten op de lijnbus van Antwerpen naar Zandvliet met een dochttertje van amper twee: 'Wij gingen oud en nieuw vieren bij m'n schoonouders in Zandvliet. Toen we in Antwerpen vertrokken, waaide en sneeuwde het al hard. We hadden ons kleintje op de arm en we hadden haar in een extra dik deken gewikkeld.'

'Onderweg had die bus al grote moeite om door kleinere sneeuwhoopen te passeren, en we zagen ook dat de chauffeur het niet vertrouwde: zijn koplampen schenen alleen maar op die vallende sneeuw en op die sneeuwhoopen, hij zag nog amper de baan. Die weg door de polders was op zich al gevaarlijk, een smalle steenweg met daarnaast diepe grachten. En hij lag er ook sukkelachtig bij omdat de havenuitbreiding aan de gang was en de stad de polderwegen verwaarloosde. Iedereen in de bus hield zijn adem in, iedereen vreesde dat die bus zou gaan schuiven en in de gracht zou kantelen. Wij waren zo mogelijk nog banger dan de andere passagiers, want wij waren de enigen met zo'n jong kindje.'

'En ineens zat die bus vast in de sneeuw: direct viel de motor stil en werd het ijskoud. Wij wilden ons niet laten insneeuwen, geen denken aan, en we zijn dan door die sneeuwjacht naar dat café geploeterd. Met grote schrik, natuurlijk: stel dat we in de gracht sukkelden met ons kindje! Stel dat ze in die kou een longontsteking zou krijgen! Dan waren we natuurlijk verloren, want er was niemand om je naar een ziekenhuis te voeren, in zo'n nacht en in zo'n verloren uithoek. Je liep daar door een sneeuwvlakte waar geen ziel meer woonde. Alle boerderijen in de omtrek waren onteigend en verlaten. Een geluk dat we café De Blauwhoef konden bereiken. Daar was een *overhoop* van volk, overal zaten en

stonden mensen die met de auto of de bus gestrand waren.'

TRAPPERS VAN HET HOGE NOORDEN

Buiten woedt de storm verder. Er is die nacht sprake van 'huizenhoge sneeuwhozen die in razende vaart over de wegen trekken', er worden windsnelheden tot negentig per uur gemeten, en de Antwerpse provinciegouverneur kondigt de noodtoestand af. Nabij De Blauwhoef stranden ook drie autocars van de firma Verplancke uit Zwijndrecht. Het zijn bussen met 'nieuwjaarvierders' die onderweg zijn naar zaal Martinushoeve in Zandvliet. Een aantal van hen – ook kinderen – hebben de nacht in die ijskoude cars doorgebracht, nog anderen sukkelen naar het café. Ze zijn er 'niet op gekleed', ze dragen 'dunne kostuums en feestjurken' en sommige vrouwen komen in het café gewankeld op 'bevroren voeten vanwege hun hoge hakken en open balschoentjes'. Er zijn ook 'feestvierders' die koste wat het kost de feestdis in Zandvliet willen bereiken. Ze wagen zich aan een barre voettocht, 'en men zag ouders die hun kinderen moesten dragen omdat ze niet op de been konden blijven in de pool-sneeuw en de ijzige oostenwind.'

De familie Mees blijft wijselijk in het café: 'Er was daar één telefoon, ge kunt u dat voorstellen, dat was een gevecht om te kunnen bellen! Ik heb dan toch mijn broer kunnen bereiken en die is er 's morgens in geslaagd om via omwegen tot daar te geraken en ons naar Zandvliet te brengen. Het was toen acht uur, wij hadden bijna tien uur vastgezeten in dat café. Onderweg hebben we tientallen auto's in sneeuwhoopen zien steken. In sommige auto's zaten nog mensen! Die hadden daar de nacht doorgebracht, omdat de hun wagen in die sneeuwstorm niet hadden durven verlaten. Wat hebben die mensen niet voor schrik gehad, die hadden kunnen doodgaan in die kou! Later hebben mensen ons nog gezegd dat het een echt kerstverhaal was, zo'n koppel met een jong kindje dat plaats zocht in de herberg. Wij hebben daar geen seconde aan gedacht, wij hebben te veel angsten uitgestaan.'

Het Nieuwsblad schrijft dat de polderdorpen 'bijna twee dagen geïsoleerd waren *lijk Eskimodorpen aan de Noordpool!*' en het lokale weekblad De Polder schimpt op 'de grote heren' van de stad die de polderdorpen 'schandelijk' in de kou hebben laten staan. Het blad bedenkt zelfs een nieuwe naam voor zijn bewoners: 'wij zijn de trappers van het Hoge Noorden!'

DOOD NAAST DE KACHEL

Op 1 januari is er op tv het traditionele skischansspringen vanuit Garmisch-Partenkirchen, maar wie uit het raam kijkt, ziet al sneeuw genoeg: 'Heel Europa ziet wit. Er ligt een sneeuwtapijt van Schotland tot Midden-Italië.'

De feestdagen zijn pas achter de rug als de ijzel van 3 januari de wegen 'tot schaatsbanen maakt'. Het Nieuwsblad beschrijft de Brusselse voetgangers: 'Voetje voor voetje, glijdend, wankelend, vallend en opstaand, alsook breed met de armen zwaaiend, zo hebben zij alle wetten van evenwicht en zwaartekracht getart om zich naar tram en trein te begeven.' Op de weg ontstaan evenwel geen files omdat niemand zich bij zulk weer op de wegen waagt. Er waren toen nog geen winterbanden en er werd ook amper gestrooid of sneeuw geruimd. De schaarse vrachtwagens die uitrijden, doen er vijf uur over om van Brussel naar Gent te geraken. In sommige delen van Wallonië ligt er nu al 'zès dagen ijzel op de weg'.

Er zijn in binnen- en buitenland al meerdere 'winterdoden' te betreuren en sommigen komen op een wel heel ongelukkige manier om het leven. De achtentwintigjarige **Henri**

S. uit Wilrijk 'wilde spreeuwen gaan jagen en de man gleed uit op het ogenblik dat hij zijn jachtgeweer uit de auto nam. Hij raakte de trekker en het schot trof hem in volle borst.' In een huis op de Antwerpse Italiëlei hebben 'de kleren van de 89-jarige Anna W. vuur gevat toen zij ingevolge de kou te dicht bij haar kachel ging zitten. De ongelukkige overleed aan haar brandwonden'.

Op de Belgische jukeboxes en hitparades staan twee nieuwkomers die tot evergreen zouden uitgroeien: **Elvis Presley** met 'Return to Sender' en **Petula Clark** met 'Coeur blessé'. Allerm minst evergreen zijn de voetbalvelden in eerste klasse. Die zijn gewoon onbespeelbaar volgens dit krantenverslag: Berchem ('een spiegel'), Lierse ('een ijsbaan'), Brugge ('20 cm sneeuw'), Daring-Brussel ('vele ijsklompen'), Beringen ('een ijsvlakte'), Anderlecht ('sneeuw op ijs, zeer gevaarlijk').

Het Noord-Franse kuststadje Wissant, op zeventig kilometer van de Belgische grens, is ingesloten door de sneeuw en twintig Belgen zitten er opgesloten in hun hotel. De groep wilde 'enkele kerstdagen' doorbrengen aan Cap Gris-Nez, maar alle toegangswegen raken versperd door drie à vier meter hoge sneeuwduinen. Pas op 5 januari en na een 'kerstweekend' van tien dagen kunnen bulldozers het dorp bevrijden.

IJSREGEN EN DYNAMIET

Op diezelfde vijfde januari valt een pak sneeuw in wat toen nog *Opper-België* werd genoemd: 'Op sommige Ardense wegen waren alleen nog sledes te zien, en geen enkele auto.' In andere Ardense dorpen valt een

'Wij hebben zes dagen zonder stroom gezeten omdat de - betonnen! - palen van de elektriciteit afknapt'

BELGA

ijsregen die zich aan de telefoon- en elektriciteitsdraden hecht.

Guy Maquet was toen bediende van de Regie van Telegraaf en Telefoon en hij woonde in Bourcy, nabij Bastogne: 'Die lijnen van de telefoon hadden een dikte van een halve centimeter en ineens werden dat ijskabels van vijf centimeter, tien keer de normale dikte! Langs het traject van de spoorlijn Bastogne-Bourcy stonden overal telefoonpalen, en die knaptten allemaal af, op de sporen! Overall was er die wirwar van houten palen en losslingerende kabels, er was geen doorkomen aan, geen trein kon nog verder.'

'Wij hebben toen ook zes dagen zonder stroom gezeten omdat ook de palen van de elektriciteit afknaptten. Dat waren géén houten palen, hè, dat waren betonnen pylonen van de hoogspanning! Ik was onderweg naar m'n werk en ik kon het horen, die palen in gewapend beton waren aan het kráken onder dat gewicht. En toen ik van m'n werk kwam, waren ze gebroken.'

Jean Lambert woont nog altijd nabij Michamps, een dorp met tweehonderd inwoners dat toen acht dagen zonder stroom zat. Jean heeft de ijsregen zién vallen. 'Ik was die namiddag in een naburig bos, het vroer min zes en ineens begon het te stortregenen, *jamaïs vu* bij zo'n vriesweer. En zo gauw dat regenwater iets raakte, veranderde het *binnen de seconde* in solide ijs. Dat was een geruis van klinkend en brekend ijs, als een storm die opstak! Om mij heen braken tak-

HET NIEUWSBLAD

ken en toppen van jonge sparrenbomen af; ik heb het op een lopen gezet, want er braken alsmáar dikkere takken af. *Clac! Clac! Clac!* Levensgevaarlijk was dat daar. Wat ik meemaakte, was het zeldzame fenomeen van de *surfusion* (onderkoeling, red.). Heel zuiver water kan vloeibaar blijven tot min vijf graden, maar als het een schok krijgt, dan befrist het ogenblikkelijk! Ken je dat verhaal van het Ladogameer in Rusland? Dat water was nog onbevoren en roerloos bij min vijf, er springen paarden in die op de vlucht zijn voor een brand, en op slag zijn ze omringd door zwaar ijs en zo sterven ze ook, als standbeelden in het ijs! Dat leerde ik in de lessen fysica op de universiteit!

Lambert vlucht het bos uit naar huis, maar daar is alles donker. De stroom is uitgevallen. 'Telefoon, tv, wasmachine, wasdroger, 't was allemaal niks. Alleen de transistorradio op batterijen, die werkte nog. Er waren hier toen enkele boeregezinnen die al een diepvriezer hadden, en die mensen begonnen hun ingevroren vlees en groente buiten te zetten, het vroer 's nachts toch ▶

GETTY

Een melkboer op ski's – en spelende kinderen. 'Eén tiende van de rijksscholen sluit de deuren voor enkele dagen: 'de klaslokalen zijn gewoon niet warm te krijgen'.'

► tot min twintig. Maar onze dorps- elektriciën had een idee: iedereen moest alles weer in zijn diepvriezer laden, hij stapelde alle frigo's in de laadbak van zijn camion en hij is er mee naar een ander dorp gereden, waar nog wel stroom was, en in een school heeft hij ze bijeengezet en daar opnieuw aangesloten.'

'En wees maar zeker: als dat nu gebeurde, met al die computers, centrale verwarming en elektrische kookvuren, dan was dat een *catastrophe* geweest. Maar toen hadden de mensen nog een kolenkachel of een open haard en een fornuis dat je met hout kon stoken. Maar die stroompanne heeft wel lánge geduurd in Michamps, we hebben acht dagen bij kaarslicht en de petroleumlamp gezeten.'

Tientallen Ardense dorpen hebben geen elektra meer, en dat voor meerdere dagen. Volgens *Le Soir* was de

toestand 'zo onverwacht en zo penibel dat men teruggacht aan de winter van het **Von Rundstedt**-offensief'.

Jean Lambert: 'De elektriciteitsmaatschappij wilde tijdelijke houtpalen zetten om daarop de leidingen te leggen. Maar ze kregen geen put in die diepbevoren grond! Ze hebben de bodem met dynamiet moeten opblazen om putten te kunnen graven.'

SKIËNDE POSTBODE

Terwijl de stroom hersteld wordt, zijn er andere Ardense dorpen waar de wegen dagenlang geblokkeerd zijn door de sneeuw. **Rudi Giet** was postbode in de Hoge Veense dorpen Elsenborn en Sourbrodt, hij moest elke dag improviseren: 'Als er op de holle wegen sneeuwdrift was van één à twee meter hoog, dan was er geen doorkomen aan! Ik ging als *facteur*

dan maar door de velden, daar was de sneeuw eerder weggewaaid, daar was het soms beter begaanbaar dan op die holle wegen. Ook boeren zaten dan in de rats omdat de melkcamion niet tot bij hen kon komen. Eén boer had zijn melkkiten op paarden gebonden, dertig kiten op vijf paarden, en zo was hij los door de velden naar het dorp gestapt waar de camion wel kon komen. En aan mijn postoverste had hij gezegd dat zijn boerderij 'bereikbaar' was, dat de factuur maar in het spoor van de paarden moest stappen. Enfin! Ik ben geen paard, hè? Ik kon niet in de putten van die poten stappen, zo véér uiteen en zo diep. Ik ben toen bij iemand ski's gaan lenen en zo ben ik toch naar die boerderij gehobbeld.'

'Als factuur moest je improviseren. Mijn zakken met post die ik van de trein haalde, heb ik zelfs op een slee getrokken. Ik deed van alles om bij de mensen te geraken. Ik deed autostop, ik lifte mee met camions van het leger die hier op kamp waren in Elsenborn, en zo kon ik toch bij sommige huizen geraken en er mijn post achterlaten. Wie verderaf woonde, kon dan naar dat 'postpunt' komen om zijn brieven op te halen. Ik reed ook mee met de *Micheline*, een dieselmotrice die hier op het spoorlijntje liep, en onderweg was zo'n gehucht met een halte die niet meer gebruikt werd, en terwijl de trein daar passeerde, smeet ik m'n postbundel door het raam, in dat schuilhuisje, en dan kon iemand van dat gehucht daar ook de post ophalen en verder verder. *C'était la débrouille, hein!*

'Er was toen ook nog postbedeling op zaterdag, maar die nam ik mee naar de zondagsmis, dan stond ik bij de kerkdeur de brieven en de gazetten uit te delen. Hoe dan ook, de mensen hadden toen geduld en begrip, ze wisten dat een winter het werk overhoop kon halen. Toen wachtten ze dagen op hun post, nu kunnen ze geen uur meer wachten.'

NIEMAND HAD WINTERBANDEN

In de tweede week van het nieuwe jaar is het Albertkanaal in Wijnegem dichtgevroren met vier kilometer pakij. De binnenvaart ligt stil (en die ijsblokkade zal nog vijf weken duren).

Op 1 januari steekt de winter nog een tandje bij. De gemiddelde temperatuur (ofwel: de gemiddelde temperatuur van dag en nacht samen) komt in heel België niet boven de min tien. In heel wat dorpen springen de water- en gasleidingen, en de inwoners zitten dagenlang zonder kookvuur, gasverwarming en stromend water. In de krant spreekt men over 'een Siberische ijskast die ons een poolklimaat serveert'.

In Vielsalm komen de meeste leerlingen van de middelbare school niet meer opdagen omdat de wegen zo slecht begaanbaar zijn. Twee leerlingen die de school toch bereiken, stellen vast dat de inkt in hun vulpenen onderweg bevroren is.

Eén tiende van de rijksscholen sluit de deuren voor enkele dagen: 'de klaslokalen zijn gewoon niet warm te krijgen'. Scholen en huizen waren toen nog slecht geïsoleerd, en ramen hadden enkel glas. In de meeste gezinnen werd verwarmd met kolen, maar die voorraden geraakten uitgeput; bij de steenkoolmijnen staan vrachtwagens en camionettes in lange rijen: zodra de kolen boven de grond komen, worden ze gelijk naar de kolenhandelaars en de verbruikers gebracht. Ondertussen stijgt ook de prijs van de groenten fors: de serres vragen extra verwarming en er is ook een daling van het aanbod omdat de openluchtgroenten 'zelfs met een houweel niet meer los te kappen zijn'.

Het IJsselmeer (duizendhonderd vierkante kilometer) vriest dicht en kan met auto's bereden worden. Ook prins **Albert** en prinses **Paola** maken met de arrenslee een toertje op het ijsmeer.

In de kleine dorpen rond Bastogne is de enige sneeuwruimer vijf dagen zonder onderbreken op de baan geweest. **Marcel Moinet** was boer, houthakker en loonwerker, en van 1950 tot 1966 was hij de 'sneeuwman' in die kleine dorpen: 'Op 11 november heb ik al de eerste sneeuw geruimd. En in december en januari is dat crescendo gegaan. Ik had een Fordson-tractor met vijftienzeventig pk, met kettingen om de wielen, en met vooraan een ploegmes om de sneeuwmassa te splijten. Achter mij sleepte ik *une sorcière*, een zware ijzeren wig die de sneeuw verder in

Winter in tijden van opwarming:

HUMO MEET DE TEMPERATUUR OP

Het KMI kan alleen maar bevestigen dat de winter van 1962-1963 een uitbinker is qua kou en gestrengheid.

Luc Debontridder «Een winter kan streng zijn qua duur, aantal ijsdagen of aantal dagen dat de bodem bedekt is met sneeuw. Op al die terreinen is '62-'63 veruit de strengste die we ooit hebben meegemaakt. En dan bedoel ik: sinds het begin van de metingen in 1833.

»Om je een idee te geven: een winter is normaal als hij zes ijsdagen kent, dat zijn dus dagen dat het kwik noch 's nachts noch overdag nul graden haalt. In de winter van '62-'63 waren er *zevenendertig* ijsdagen. En je kan een winter betitelen als normaal, abnormaal, uitzonderlijk of zeer uitzonderlijk; maar dat aantal ijsdagen is meer dan zéér uitzonderlijk. En we spreken dan over Ukkel; in Hoog-België en de Hoge Venen was het uiteraard nog kouder.

»Januari 1963 was een ijskoude maand met een gemiddelde temperatuur (dag en nacht samen) van *min 4,6* graden Celsius. Normaal voor januari is plus 2,5! Het blijft de koudste januari-arijmaand tot dusver. Ook frappant: op 4 februari lag er op de Botrange vierentachtig centimeter sneeuw: dat was niet bijeen-gewaaid, dat was puur sneeuw die daar gevallen was.»

HUMO De ontwrichting van het socio-economische leven zou nu veel groter zijn?

Debontridder «Zeker! Stel dat het nu de winter van '63 wordt, dan zitten we diep in de shit. Er waren toen iets meer dan een miljoen voertuigen op de weg; nu zijn er 6,7 miljoen. Er zijn veel meer mensen die zich verplaatsen, dus die ontwrichting zou massaal zijn. Nog afgezien van alle problemen met luchtvaart, scheepvaart en energievoorziening, want op al die terreinen zijn we kwetsbaarder geworden.»

HUMO Kan zo'n winter nog in deze tijden van opwarming?

Debontridder «Die winter was al zeer uitzonderlijk in een tijd dat er nog geen klimaatopwarming was, dus door die opwarming is het weinig waarschijnlijk dat we zoiets nog zullen meemaken. In principe kan het altijd, maar het zal niet voor dit jaar zijn: voor 2012-2013 ziet het er naar uit dat we een normale winter krijgen. Wat de mensen dus weer als een koude winter zullen aanvoelen, omdat we de laatste jaren al zo veel zachte winters hebben gehad.»

Wie nu vijftig jaar is, heeft zésten zachte winters meegemaakt. Drie winters waren normaal, zes winters waren koud. (jh)

de talud moest duwen. De sneeuw lag zo dik dat ik de tractor zwaarder moest maken, daarvoor schroefde ik betonblokken op de velgen.'

'Met die opstuivende sneeuw tegen mijn voorraampje zag ik amper de baan. Om de weggebruikers te waarschuwen voor mijn 'gevaarte' had ik vooraan een oranje zwaailicht plus het rode achterlicht van een *motocyclette*. Zelf kon ik dat verkeer slecht zien, zij moesten maar achteruitrijden, zij moesten maar maken dat ze wegwamen.

Enfin, je moest al dapper zijn om met de auto op de weg te komen, niemand had winterbanden.'

'Ik moest altijd klaarstaan, dag en nacht. Als de kantonier (de lokale wegbeheerder, red.) belde, dan moest ik vertrekken. Die tractor was een diepvriezer. Ik had alleen maar een kleine voorruit en twee zijruitjes om mij tegen de wind te beschermen, in mijn rug was alles open. Op m'n kop had ik een *passemontagne* (een bivakmuts, red.) en oorbeschermers, en als overjas had ik zo'n

kaki *capote* van het Amerikaanse leger, souvenir van Bastogne 1944.'

'Aan m'n voeten had ik sokken en pantoffels, en zo stapte ik in mijn grote rubberlaarzen. En nog bevroor ik elke dag in die cabine. Als ik m'n werk gedaan had, kon ik mijn kaki jas op de grond zetten; hij bleef staan, hij was stijf bevroren.'

'Het moeilijkste is bergop rijden, omdat die machine dan de neiging heeft om achteruit te schuiven en je dan minder kracht kan zetten op die sneeuwmassa. Er waren ook twee wegen die ik met geen manier kon ruimen. Dat waren holle wegen, waar ik de sneeuw niet ver genoeg opzij kon duwen. Ik kon geen ruimte scheppen, die sneeuwmuren kantelden altijd die rug op de baan.'

'Ik was elke dag minimum acht uren onderweg om zo'n vijftig kilometer te ruimen. Rond 10 januari is er een periode geweest dat ik vijf dagen op de baan was. Je dacht dat je gedaan had, en het begon weer te sneeuwen, vijf dagen heb ik mijn bed niet gezien. Achter mij op die wig stonden de kantonier en een werkmans, die moesten me soms in m'n rug porren omdat ze zagen dat ik in slaap viel en scheef begon te rijden.'

SCHIETEN OP ZEEARENDEN

In die tweede week van januari duiken alsmaar meer berichten op over vogels die in kladden omkomen van de kou. Vooral watervogels en zangvogels zijn er erg aan toe. In de kranten verschijnen oproepen om 'onze gevlerkte zangers' van voedsel en drinkwater te voorzien. Er duiken 'noorderse' en 'siberische' vogelsoorten op die maar zelden gezien worden in ons land. Zo meldt *Gazet van Antwerpen* 'zinnende zwanen die afkomstig zijn uit Siberië en Lapland', en ook kleine wilde zwanen 'die in de fjorden van Noorwegen leven'. Ik herinner me dat ik dat als kind gelezen heb, en mijn verbazing toen dat er wintervogels van Siberië tot in ons land waren gevlogen. Siberië, dat was bijna zo ver als de maan.

Le Soir meldt op 13 januari dat er 'zeearenden' gezien zijn in de Ardennen. Aan de jagers wordt gevraagd om clementie te betonen

met deze zeldzame en uitgehogerde roofvogels. De volgende dag meldt *Gazet van Antwerpen* dat er in de Ardennen 'zeer zeldzame zeearenden geschoten zijn'.

In Nederland zijn al 'duizenden dode watervogels' gevonden en moeten zwanen worden afgemaakt omdat ze niet meer te redden zijn, 'sommigen hebben een toegevroren bek'. Er komt een nationale hulpactie op gang 'om het *gevederde volkje* van de hongerdood te redden'. Schoolkinderen verzamelen brood en graan en sportvliegtuigjes droppen dat voedsel op plaatsen waar de vogels met duizenden bij elkaar kleumen. Ook aan onze kust is het 'verijdsde strand bespikkeld met talloze zwarte plekje: allemaal dode vogels'.

In Limburg maakt Maaseik FC van de nood een deugd. Het bestuur laat zandruggen aanbrengen rond het voetbalterrein en als de *pompsters* die kom met water vullen, heeft de club een ijsbaan. Met een muziekinstallatie erbij worden 'gouden zaken gedaan'.

Op 14 januari is er opnieuw 'overvloedige sneeuwval in gans het land'. In Verviers valt zestig centimeter. In Spa splijten oude kastanjelaars met een knal uit elkaar omdat ze het gewicht van de sneeuw niet langer kunnen dragen. De Maas tussen Dinant en de Franse grens is intussen 'volkomen bevroren'.

Op 16 januari opent prins Albert het tweeëntveertigste Autosalon, waar onder andere de Opel Kadett, de Simca 1000 en de BMW 1500 worden voorgesteld. Een Fiat 500D kost op dat ogenblik 39.900 frank, een Citroën 2PK heb je voor 44.950 frank (dat is zowat 1.100 euro, maar daar moest een bediende toen wel een halfjaar voor werken).

Op 17 januari telt men al duizend winterdoden in Europa. **Armand Pien**, de beroemde weerman van de BRT, meldt geen beterschap in zijn weerbericht. Het kille hogedrukgebied dat zich boven een groot deel van Europa uitstrekt, zal nog lange tijd aanblijven, meer nog, hij zegt dat de 'winter nog maar pas begonnen is!'

Jan Hertoghs

**VOLGENDE WEEK
DE ZEE BEVRIEST**

IJSTIJD IN DE SIXTIES [2]
DE MARATHONWINTER VAN 1962-1963

Operatie Antivries

De winter van vijftig jaar geleden was de strengste sinds 1833 – of in elk geval sinds de metingen van 1833. Er hangt een snoer van sneeuwdagen over die herinnering, en een slee was wat je verlangde, maar die aankoop ging de familiale koopkracht te boven en dus besloot ik er zelf één te maken. Ik kon een zwaluw uit triplex zagen met zo'n fragiel figuurzaagje, en nú zou het echte werk beginnen. Als ik twee planken zaagde en onder een oude rieten stoel nagelde, dan had ik een slee (zoals gezien in een album van Kwik en Flupke). Maar ze heeft nooit willen glijden. Zelfs niet toen ik met een bijl een 'skipunt' in die planken kerfde. Dat hout bleef stroef, dat ding bleef stokken in de sneeuw. Zulke sledes maken ze niet meer, en zulke winters evenmin.

Het is 18 januari 1963 en in Boezinge bij Ieper komt bakkerszoon René Grimmonprez voor een bijtende verrassing te staan!

'Ik deed mijn dagelijkse ronde met mijn gemotoriseerde *tripporteur*, en in die broodkar zaten zo'n dertig verse broden. Ik kwam van een klant en toen ik weer bij m'n kar kwam, zat er een groot beest onder die half-open klep: dat had mijn brood gerooken, natuurlijk. En dat vloog op met geweld en sloeg zijn vlerken tegen mijn kop en tegen mijn oren. Het hakte ook naar mijn ogen, en een geluk dat ik een bril droeg: zijn bek ketste af op het glas, maar die twee glazen waren toch gebroken. En dan weer klauwde en snavelde het naar m'n nek, maar met zijn klauwen verstrikte het zich in de kraag van mijn vest, en zo heb ik het bij z'n nek kunnen pakken en overmeesteren. Maar een sterke vogel dat dat was, die twee vleugels samen meer dan een meter breed! En geschrokken dat ik was, ik was *wit van 't verschot*.'

'Enfin, ik had die vogel bij zijn nek en zijn vlerken en zo ben ik ermee naar de bakkerij van m'n ouders gelopen. En daar hebben we hem in de veranda gestopt en goed bekeken, hij had lange groene poten en een grote dikke bek. Een rare *kwast*, 'k had nog nooit zoiets gezien.'

'De beenhouwer is ook komen kijken. Die heette Roger Vindevoegel, en ja, met zo'n naam kom je natuurlijk kijken! Maar Roger kwam één stap te dicht in die veranda en dat beest vloog op hém, en ook weer naar zijn ogen hakken – zo'n snee in zijn wenkbrauw. 't Was groot nieuws in het dorp, d'r is veel volk naar komen zien, en iemand beweerde zelfs dat zo'n vogel in staat was om met zijn klauwen een baby uit een wieg te pakken en ermee weg te vliegen. Overdreven, natuurlijk. Ook de burgemeester is komen kijken, en de baron en de barones – mijnheer en mevrouw De Thibault de Boesinghe – zijn van 't kasteel gekomen. Mevrouw had een boek over vogels en volgens ►

BELGA

J. VERHEUL

‘Enkel de harden zullen de eindstreep halen’

NATIONAAL FOTO PERSBUREAU NL

IJSTIJD IN DE SIXTIES [2]

► haar was het een *butor* (de Franse benaming van de roerdomp, een zeer schuwe moerasvogel die al vrij zeldzaam was in de jaren zestig, red.) die uit Siberië kwam. En 't heeft dan in verschillende kranten gestaan hoe ik aangevallen was, en allemaal op het eerste blad. Ineens was ik een Bekende *Vlamink!*'

'We hebben hem brood en stukjes vis gegeven, maar je zag dat-ie op 't eind van z'n krachten was, en zaterdag lag hij dood in de veranda. Die dag zijn er dan nog specialisten van de dierenbescherming geweest, helemaal uit Antwerpen, en zij hebben de naam van die vogel hier op dit papier geschreven: *botaurus stellaris* (de Latijnse benaming van de roerdomp, red.)'

'Die roerdomp heb ik ook laten opzetten, hij is her en der tentoongesteld geweest, maar van één expo is hij niet meer teruggekomen. En daar heb ik dik spijt van. Dat ik hem kwijt ben.'

René's 'schermutseling met de reuzenvogel uit Siberië' staat op minstens drie Vlaamse voorpagina's. En op dezelfde kophoogte: de overwinning van **Reinier Paping** in de Elfstedentocht. Die editie van de Tocht der Tochten werd ineens ook de meest legendarische.

De voorzitter had het ook zo aangekondigd: 'Geen ritje voor sieraanvoerders. Enkel de harden zullen de eindstreep halen.' Het werd een 'apocalyptische calvarietocht met de meest schrikwekkende beproevingen'. De starttemperatuur was min achttien en gedurende de dag moesten de ridders opboksen tegen een opeenvolging van zware mist, stuifneeuw, een ijzige en stormachtige oostenwind, en scheuren en hobbels in het ijs die de schaatsen kromtrokken en de ontreddering totaal maakten. 'Men kon nooit regelmatig schaatsen: twee streken en dan was het weer al ploeteren door de ijs geworden sneeuw.' De blessures waren legio: bevroren voeten en oren, gebroken ledematen, sneeuwblindheid, en armen en benen die bij valpartijen door het schaatsijzer van anderen gesneden werden ('de sneeuw was op vele plaatsen doordrenkt van het helrode bloed'). Van de vijfhonderdachtentwintig wedstrijdrijders wisten er slechts zevenenvijftig aan te komen binnen de twee uur na de winnaar. En van de

bijna tienduizend toerrijders haalden er slechts negenenzestig de eindstreep. De meeste toerrijders gaven zelf op of werden onderweg van het ijs gedwongen door politie en rayonhoofden omdat de route te slecht werd en de omstandigheden 'met het uur levensgevaarlijker werden'.

KINDEREN MOGEN NIET DOODVRIEZEN

In Temse staan op 18 januari rijen nieuwsgierigen bij de Schelde 'om het dichtvriezen van de rivier gade te slaan'. In Baasrode is het al zover en 'hebben sommigen zich aan de overtocht van de stroom gewaagd'. In het Engelse Windsor vriest de Theems dicht (eerste keer sinds 1897) en aan de Hongaarse-Oostenrijkse grens kunnen vluchtelingen ('gehuld in witte lakens') van Oost naar West vluchten omdat de mijnen en versperringen van het IJzeren Gordijn bedolven zijn onder een dik pak sneeuw. In Zweden wordt het legerreglement aangepast en mogen soldaten een baard laten staan 'omdat het hen beter beschermt tegen de kou'. Ook in Zweden hebben arenden 'twee huiskatten gedood en verslonden'.

Gazet van Antwerpen start op 21 januari een spoedcampagne voor de minstbedeelden: onder de naam Operatie Antivries worden geld, kolen, dekens en voedsel verzameld. Er verschijnen reportages over bejaarden die dag en nacht onder de dekens liggen te rillen ('hun enige verwarming') en over gezinnen die in krotten leven 'waar de wind door de gebarsten ramen blaast'. De verslaggever spreekt met een jong gezin, zij hebben een baby en een peuter naar het ziekenhuis gebracht 'omdat zij anders zouden doodvriezen'. De journalist is resoluut: 'Wij voelen ons beschaamd. Terwijl wij over de ongemakken van sneeuw en ijs mopperen, wordt in dit land met zijn uitdagende luxe van honderdduizenden auto's en televisies nog honger en koude geleden.'

De achtenveertigjarige werkweek bestond toen nog, maar in de bouw lag alles plat. Honderdvijftigduizend bouwvakkers zitten werkloos thuis wegens vorstverlet en 'zorgen voor lange rijen aan de doplokalen'. Dagelijks gaan stempelen was toen nog verplicht.

DE NOORDZEE BEVRIEST

Op zondag 20 januari rijden duizenden dagjestoeristen 'over spiegelgladde en moeilijk berijdbare wegen' naar de kust om daar een 'ongezien en grandioos spektakel te aanschouwen'.

De zee is bevroren.

André Blontrock was toen op internaat in Oostende: 'Elke middag wandelden wij met de studiemeester naar die bevroren zee. Hij bleef op de dijk staan en wij mochten dan tussen die ijsbergen spelen. Dat waren geen bergen, natuurlijk, maar de grootste waren toch zo groot als een strandhuisje, zeker twee meter. En wij kropen daarop en sprongen van de ene naar de andere. Er waren ook vlakke stukken ijs, daar hebben we nog gevoetbald omdat dat ijs eerder ruw was, niet zo glad als je zou denken. 't Was een beleving, die winter. 's Nachts bleef de verwarming

branden op de slaapzaal, wat heel ongewoon was, en dan nog was het zo koud dat we twee extra dekens kregen. En in de klas zaten we met een extra dikke trui aan. Ook daar brandde de verwarming, maar het blééf koud binnen de muren.'

Jaak Mahieu werkte in het Zee-preventorium van Den Haan, en hij zag dat ijslandschap ontstaan: 'Dat begon met ijsblokken en schotsen die op het zeewater dreven. En met hoogtij waren er blokken die achterbleven op het strand, en elke keer dat het hoog tij was, spoelden er meer ijsblokken aan, en die stapelden zich op tot torens en muren.'

'Een strand met zand was er niet meer. Er was alleen nog zo'n dikke poreuze koek van korrelijs en ijsschotsen. Op sommige plaatsen was die koek dertig centimeter dik, en dan kon je daarop wandelen, honderden meters ver, in de richting van de zee. Niet dat die ijskoek altijd betrouwbaar was: soms was hij ineens dun en broos en schoot je er zo doorheen.'

JAAK MAHIEU

De bevroren Noordzee. 'En volk dat er kwam kijken! Vooral op zondag was er een toeloop. De mensen kwamen van overal, van het binnenland, maar ook van Frankrijk, Rijsel, Duinkerke en Tourcoing.'

Het leidde al vlug tot waarschuwingen van kranten en politie dat dat strandijs niet veilig was. Op 17 januari moest de Oostendse brandweer een jongetje uit het ijs redden, en op 24 januari hoorden wandelaars op de zeedijk in Den Haan 'plots hulpgeroep' van een meisje dat zich te ver had gewaagd; ze was via het korrelijs op 'gevaarlijke ijsschotsen terechtgekomen' en dreigde in het zeewater te verdrinken. De wandelaars konden 'het uitgeputte kind' op het droge brengen.

IN KORTE BROEK

Zeewater dat befrist, het blijft een zeldzaam natuurfenomeen. Want eer zoutwater stolt, moet het minimum twee graden onder nul zijn (zeker als er wind staat en er stroming is op het water). Dat de temperatuur van het Noordzeewater naar min twee of kouder zakt, is hoogst uitzonderlijk, want in normale winters is de temperatuur van ons zeewater zés graden.

Frieda Moeyaert woonde toen vlak bij de dijk van De Panne, en heeft ook op dat ijs gelopen: 'Dat was wel vreemd, want hier en daar hoorde je dat zeewater nog klotsen en kloppen onder dat ijs. En volk dat er kwam kijken! Vooral op zondag was er een toeloop. De mensen kwamen van overal, van het binnenland, maar ook van Frankrijk, Rijsel, Duinkerke en Tourcoing.'

Michel Dewulf was in de zomer als fotograaf begonnen op de zeedijk in De Panne ('ik maakte portretten van vakantiegangers') en plots bracht ook de winter fotowerk mee: 'Toen dat ijs zich begon te vormen, ben ik elke dag naar de zee gaan kijken. En op den duur was dat strand tot aan het laagwater overdekt met ijsvelden, ijsmuren en ijsbergen. Dat waren honderden meters ijs die zich ook kilometers in de breedte uitstrekten. Vanaf midden januari waren die bergen op hun hoogst, ongeveer zo hoog als een plafond van een huiskamer, dus zo'n tweeënhalve à drie meter. Naar ik later hoorde, was dat natuurfenomeen het sterkst in De Panne.'

'Ik heb toen tientallen foto's genomen. Ze zitten samen in een album, en zelfs nu nog komen mensen naar afdrukken vragen. Het moet toch zijn dat die winter indruk heeft gemaakt.'

Volgens Gazet van Antwerpen is

de kust veranderd in 'een poollandschap' en lijkt het Zwin zelfs op 'een woeste toendra'. Ook bleek de zee geen golfslag meer te hebben. Het enige geluid bij opkomend tij was 'het schuren van de met ijs beladen golven over de dikke ijslaag die al op het strand aanwezig was: een dof en onheilspellend gegrom'.

De vijftienjarige Bernard Staens verbleef toen ook op internaat in Oostende: 'Ken je dat dok waar de Mercator ligt? Daar heb ik vogels zien vastvriezen op het ijs. Eenden en meeuwen kwamen aangevlogen, ze landden op dat ijs, en je zag die zwemvliezen beginnen te kleven. Die vogels begonnen te trekkebenen en konden niet meer weg. En wij keken toe met de kameraden, wij vonden dat curieus en zelfs plezant! Niemand die compassie had, niemand die erbij stil stond dat die gingen doodvriezen. *Och here nee, er waren veugeltjes genoeg toen!*' (Noot: een getuige uit De Haan vertelde dat hij elke middag langs het strand ging om 'de pootjes los te maken van meeuwen die op het ijs vastgevroren zaten!')

'En ik zie ons nog op tocht gaan met de Chiro. Het vroer min vijftien, het was zo koud dat we onze slaapzakken om onze hals droegen. En toen we op dat boerenhof aankwamen, waren onze pistolets bevroren in de rugzak! En omdat het in de schuur te koud was, mochten wij in de achterkeuken van die boerderij slapen. Maar ook daar was het koud – wij konden de slaap niet vatten! Niet dat wij dat erg vonden, hè. Wij vonden dat tof! Ik zie me nog lopen met de kameraden, en wij droegen een korte broek, hè! Maar mijn benen waren wel ingesmeerd met *kattenvet*, zodat ze niet zouden 'springen' van de kou.'

TUNNELS ONDER DE SNEEUW

Heel die winter heb ik ook een korte broek gedragen. Ik had niet eens een lange broek op m'n tien jaar. Want zo werd je groot. Als je kon afzien, als je een kwartier naar school fietste en met blauwbeneden toch nog deed alsof het niet koud was. Maar het was niet allemaal tof, zoals Bernard zegt. Getuige dit bericht in Het Laatste Nieuws: 'De 15-jarige Gilbert Broucke, wonende te Lichtegeem, is maandagmorgen 21 januari overleden aan de gevolgen van de barre koude. De knaap had vrijdagmorgen in een bijtende vrieswind anderhalf uur gewacht op de autobus Leke-Diksmuide. De bus verscheen echter niet, de jongen keerde te voet huiswaarts en was er zo slecht aan toe dat hij naar het ziekenhuis werd overgebracht; de koude had hem in haast letterlijke zin bevroren.' Het is een ontzettend droef bericht. Een kind dat sterft omdat het moedig en plichtsbewust op de bus heeft staan wachten. En dat stond er ook bij, dat die halte De Engel heette. Hoe voorbestemd en noodlottig kan een bushalte zijn.

21 januari was ook elders een benarde dag voor schoolkinderen. Onder meer in het dorp Les Tailles, dat op zeshonderd meter ligt en het hoogste dorp van België is, vlakbij de Baraque Fraiture. Wij leerden toen over die Ardense hoogte, die wij steevast de 'Barak Frituur' noemden. En terwijl wij op de banken zaten, raakte daar een schoolbus geblokkeerd in de sneeuw.

Henri Delré was elf. Hij liep school in Houffalize en zat elke dag op die bus. 'Les Tailles was zowat de verste bestemming, en ik denk dat we nog met een tiental jongens en meisjes waren. Die namiddag stak er een geweldige sneeuwstorm op, dat waaide en huilde, je kon dat ▶

'Ken je dat dok waar de Mercator ligt? Daar heb ik vogels zien vastvriezen op het ijs'

GETTY

► horen tot in de bus. En in het begin kon onze chauffeur nog door een aantal sneeuwduinen ploegen, maar die duinen werden groter en ineens zat hij vast. Ik weet niet hoelang wij geblokkeerd hebben gezeten, het was gewoon niet te doen om uit te stappen in dat weer. Maar omdat er geen gsm's waren en met zulk weer toch niemand te hulp kon komen, zijn wij dan maar zelf door die sneeuwstorm naar het dorp gestapt, de grote kinderen voorop. Of wij bang waren? Maar nee, meneer! Ik heb het meegemaakt dat ons dorp door sneeuwmuren dagenlang van de buitenwereld was afgesloten. En wij groeven tunnels daarin. Als kinderen speelden wij

onder tonnen sneeuw! Dus nee, wij waren niet bang. Ik ben ook geboren op een dag in 1952 dat hier meer dan twee meter sneeuw lag. Mijn ouders moesten aan de deur een trap uitgraven om uit hun huis te klimmen!

Antoine Piron en zijn vader gingen met de tractor de bus ontzetten: 'Wij zijn pas laat gealarmeerd, wij kwamen daar tegen zeven uur 's avonds. Die bus stond er bijna drie uur, en naar we hoorden waren de kinderen net weg. Die bus stond op een helling en stak tussen twee sneeuwduinen in. Ze stond ook dwars over die smalle weg. Die chauffeur kon geen kant meer uit: nog één keer opzij manoeuvreren en hij was over de weg-rand geraakt en met die kinderen van de helling geschoten.'

'Het was geen weer. Het vroom verschrikkelijk, die sneeuw sloeg in vlagen in ons gezicht, en we zagen amper wat in het licht van de tractoren. Er was ook nog een tweede boer met een tractor en tot half elf 's nachts zijn we met kabels en kettingen bezig geweest om die bus veilig weg te trekken.'

Felix Guillaume en z'n vrouw **Marthe** wonen in het gehucht Collas, waar de bus vastzat: 'Wijzelf zaten toen ook geïsoleerd. Overal waren sneeuwduinen, je kon niet buitenkomen. Maar 's winters gebeurde dat wel meer. Met de grote sneeuwstorm van 1 februari 1953

waren we drie weken afgesloten van de buitenwereld. Iedereen was erop voorzien: we bakten zelf brood, we hadden vlees van ons eigen varken, en opgelegde groenten en fruit. Onze facteur kwam los door de bossen gestapt als de wegen slecht waren. *Faut le faire*, want dat is hier geen park, hè, dat zijn hier wel de dichte bossen van de Baraque Fraiture! Och, wij hebben al zo veel gezien in de winter. De Slag om de Ardennen! Die gebeurde aan onze deur. Als kind zagen wij soldaten, gesneuveld en bevroren in de sneeuw liggen. Ik ging naar school naast een veld waar een hand uit de sneeuw stak. Alle kinderen gingen erlangs, de mensen deden boodschappen, de mensen gingen naar de mis, allemaal lángs die hand. Pas na een week is die soldaat opgegraven, 't was een Duitser.'

BIBBEREN IN DE KLAS

'Europa Blijft Een Frigo', dat is één van de krantenkoppen op 22 januari. En dat is letterlijk te nemen: het Bodenmeer is voor het eerst sinds 1880 helemaal dichtgevroren, en in Duitsland is scheepvaart nog amper mogelijk. In West-Vlaanderen verspert zware sneeuwval de wegen tussen Brugge en de kust. 'Sommige automobilisten rijden dan maar via het kanaal Damme-

Sluis naar de kust. Het ijs kon het gewicht van hun wagens makkelijk dragen.'

In datzelfde Brugge kunnen de grafdelvers nog amper delven met hun spaden en houwelen, de aarde is na al die weken vorst meer dan een halve meter diep bevroren: 'Er wordt overwogen om drillboren in te zetten. Werktuigen die gewoonlijk gebruikt worden voor het slopen van betonnen gebouwen.'

De vorstschade aan de wegen bedraagt intussen één miljard Belgische frank. De zeevisserij en de binnenscheepvaart liggen nagenoeg stil, en de tuinbouw telt verliezen die in de honderden miljoenen Belgische frank belopen. De groenten zijn nog amper te betalen, en er worden kruidenierswinkels gesloten omdat ze woekerprijzen vragen voor basisproducten.

Op 23 januari betogen honderdtachtig leerlingen van het Koninklijk Atheneum in Mechelen omdat ze les moeten volgen in klaslokalen waar het 'maar vijf à zeven graden is'.

Op 25 januari schrijft mevrouw T. uit Berchem een lezersbrief naar *Gazet van Antwerpen*. Aan de minister van Onderwijs vraagt ze 'om de scholen te sluiten tot die barre koude voorbij is. Ik heb zaterdag mijn kleindochter van negen jaar van de school gaan halen. Ze kwam rillend naar buiten, haar handjes waren verkleumd en ze ligt nu met hoge koorts in haar bedje. Ze zegde dat de kinderen zaten te beven in de klas en dat ze hun gekruiste armpjes bijna niet vaneen durfden doen om hun vinger op te steken.'

De Schelde is nu helemaal dichtgevroren tussen Temse en Dendermonde, en op zondag 27 januari wordt er geschaatst op de gestolde rivier.

Op 28 januari is er opnieuw hevige sneeuwval en de vijftienvintjarige **Leon François** ziet zijn dorp Hatrival insneeuwen. In *Le Soir* staat dat sneeuwmuren van vier meter het dorp afsloten: 'Dat moet in de holle wegen zijn geweest. Die waren gevuld met sneeuw, die stonden gelijk met de omliggende velden.'

'Ik herinner me dat onze stallingen nog geen stromend water hadden, de koeien moesten buiten gaan drinken uit een waterbak die door een bron gevoed werd. En wij moesten voor die beesten een soort loopgraaf uitgraven, anders konden ze niet bij die drinkbak komen.'

► DE PANTSERWAGEN VAN 1944

In Luik springt de hoofdwaterleiding op 1 februari. De Place de la République en alle zijstraten overstroomden met duizenden liters drinkwater. Voetpaden en rijwegen krijgen een dikke ijslaag, 'alle verkeer van voetgangers en voertuigen is onmogelijk'.

Begin februari gaat de allereerste Bondfilm (met **Sean Connery**) in Belgische première: 'Geheim agent 007 tegen Dokter No' is de titel van toen. Iets minder filmisch: soldaat Antoine Piron 'ligt' in de kazerne van Namen en ziet daar de Maas dichtvriezen: 'Het was verboden op dat ijs te lopen, maar de mensen deden het toch. Wij moesten buiten op wacht staan met alleen een vuurkorf van kolen die al na twee uur uitgingen! Ook binnen was het koud. In alle kazernelokalen en in onze slaapzaal brandde wel een kachel, maar om tien uur moesten de lichten én alle vuren uit en lagen we daar te bibberen onder één deken en met onze overjas aan. De officieren deden toen een geste, we kregen *une couverture supplémentaire!*'

In heel Europa volhardt de winter. In de Italiaanse Abruzzi komen 'uitgehongerde wolven van de heuvels naar de bewoonde streken: zij vallen honderden schapen en koeien aan'. Op één plaats zien bewoners zelfs een gevecht 'tussen enkele beren en een horde wolven die elkaar een kadaver betwisten'. In het Oostenrijkse Karinthië zijn al vijftienduizend heren van honger omgekomen.

Op 4 februari is paus **Johannes XXIII** verkouden. Geen toeval, want de kerkvader had 's nachts 'voor het open slaapkamerraam gestaan om het in Rome te zien sneeuwen, wat erg zeldzaam is'.

Twee dagen later wordt Groot-Brittannië voor de zoveelste keer geteisterd door sneeuwstormen: tweehonderd hoofdwegen raken volledig geblokkeerd. Ook treinen raken ingesneeuwd en over hun passagiers heeft men 'urenlang geen nieuws'. Eén trein uit Wales komt met achttien uur vertraging in Londen aan.

In België wordt 'de aangifte gevierd' van het één miljoenste tv-toestel in ons land. 'Bonanza', 'Echo', 'Het manneke' en 'Schipper naast Mathilde' zijn op dat moment de

succesprogramma's van de Vlaamse televisie. Van een medialandschap is nog nergens sprake.

Op 7 februari voorspelt Ukkel voor de eerste keer in zes weken een temperatuur boven nul. In Laag-België welteverstaan. Lang duurt de vreugde niet, want vijf dagen later wordt heel België getroffen door een enorme sneeuwval. Leon François: 'Die winter bleef maar duren. En heel die tijd waren

GETTY

de staart die over de grond sleept'.

Een dag later maakt de Londense smog opnieuw slachtoffers: driehonderdveertig in totaal. Het hele land verlangt naar dooi, er zijn zelfs 'geruchten over een nakende dooi', maar op 18 februari wordt weer vorst voorspeld. De voetbalvelden zijn intussen bijna zeven weken onbespeelbaar, en een aantal bioscopen en theaters hebben de deuren gesloten om-

wegen worden beter bereikbaar, maar de binnenvaart heeft het nog altijd moeilijk. De ijsbrekers kunnen de ijskorst op bepaalde vaarwegen nog altijd niet breken 'en op sommige kanalen doen genietropen het ijs met dynamiet ontploffen'.

In Europa telt men intussen vijftienhonderd winterdoden. Wat het Engelse platteland betreft, gewaagt een Britse klimatoloog van 'de koudste winter sinds 1740'. In Nederland schat men dat de economische schade dubbel zo groot is als bij de watersnoodramp van 1953.

Op 13 maart is er opnieuw een felle sneeuwval in Hoog-België, en in Ovifat wordt op 20 maart nog altijd geskied; de paar Ardense skibanen van die tijd zijn vier maanden onafgebroken open geweest.

Dat het een witte marathon was, kan tractor-sneeuwruimerbestuurder **Marcel Moinet** (Bastogne) getuigen: 'De eerste sneeuw heb ik geruimd op 11 november 1962, de laatste sneeuw heb ik geveegd op 28 maart 1963. Zo lang heeft die winter geduurd.'

Ook de bevroren zee hield nog lang stand, zegt Michel Dewulf (De Panne): 'Die dooi kwam pas in maart goed op gang en was ook nog spectaculair. Het stromende zeewater holde die ijsbergen uit en vormde hangende bruggen die na een paar uur instortten. En dan zag je dat ijs afrijven, dat dobberde als kleine ijsbergen in de zee. De laatste klompen zijn pas in april weggedreven.'

In al die maanden ben ik het woord zout amper tegengekomen in de kranten. Slechts een enkele keer is er expliciet sprake van, en dat is dan vreemd genoeg bij het Belgisch Kampioenschap Veldrijden in Gavere op 3 februari '63: toen lag vijftienduizend kilo zout klaar om het parcours bereikbaar te maken.

In december 2012 ligt er voor de allicht matige winter van 2012-2013 zo'n honderdzevenenzeventig miljoen kilogram strooizout klaar. Dat is enkel voor de snelwegen en gewestwegen (Brussel niet meegerekend).

Jan Hertoghs

EINDE

de wegen slecht: de mensen gingen dan maar te voet. Dat gaf problemen thuis toen een koe moest kalven en er zich een verwickeling voordeed. De veearts moest dringend komen, maar omdat de weg onbereikbaar was, was het grote paniek. Wij hadden toen zes melkkoeien en als er één stierf, dan betekende dat het verlies van één zesde van ons bezit. Mijn vader heeft dan een houtslee achter een paard gespannen en zo is hij die veearts gaan ophalen die tot in het dorp was geraakt. Er waren ook afgelegen boeren die op zo'n moment met een *pantserwagen* reden, zo'n ding met ijzeren rupsbanden! Na het Ardennenoffensief was hier van alles blijven rondslingeren, dus als je dat in de schuur had gezet, dan kwam dat goed van pas!'

WITTE MARATHON

Op 12 februari komt het straffe nieuws dat er in de streek van Bouillon wolven zijn gesignaleerd. Dat meldt de krant *L'Avenir du Luxembourg*. Een schepen van Bouillon had 'twee dieren gezien' en ook boswachters zagen duidelijke sporen van de 'kenmerkende tenen en

Op 13 februari 1963 maakt de Londense smog opnieuw slachtoffers: driehonderdveertig in totaal.

dat er amper volk komt opdagen.

Nog altijd komen vogels om van honger en kou. René Grimmonprez (Boezinge) merkt hoe uitgehongerd sommige wel zijn: 'In de tuin smeed ik elke dag oud brood en daar kwamen kladden meeuwen op af, op een dag zelfs honderdtwintig! Eén keer zat er een jan-van-gent bij, een grote zeevogel. Hij kon niet meer opvliegen en stuikte door zijn poten. We konden hem zo pakken en we hebben hem in een doos bij de warme bakkersoven gezet. Een paar uur later was hij gekomen en kon hij weer vliegen. Dat zo'n zeevogel die alleen vis eet zover naar het binnenland komt om brood te eten, dat zegt wel hoe slecht de vogels het toen hadden.'

Ook in de tweede helft van februari kachelt de winter gewoon verder. Begin maart is er wel minder vorst en sneeuwval, de hoofd-